

6 Monitoring en dataverzameling

Data en monitoring vormt een belangrijke basis van een faunabeheerplan en de uitvoering daarvan. Trendtellingen zijn zelfs een verplicht onderdeel (zie hoofdstuk 3). Op basis van data kan er inzage worden verkregen in de voortgang van beheer, de effectiviteit van beheermaatregelen en kan er tussentijds worden bijgestuurd. Als uit de (nationale en internationale) monitoring bijvoorbeeld blijkt dat de populatie brandganzen door vogelgriep zodanig afneemt dat de gunstige Staat van Instandhouding verslechtert, kan het afschot van deze soort worden stopgezet.

In dit hoofdstuk zijn de verschillende soorten data beschreven die in iedere provincie beschikbaar zijn en gebruikt kunnen worden. Deze data zijn afkomstig van de FBE zelf of van andere organisaties zoals Sovon. Er zijn drie hoofdcategorieën van data te onderscheiden die in dit hoofdstuk worden beschreven:

- Telgegevens: deze gegevens geven inzicht in de populatie
- Schadecijfers: dit kunnen verschillende soorten schade zijn, zoals landbouwschade of schade aan flora en fauna
- Beheergegevens

6.1 Telgegevens

De FBE's maken voor het opstellen van het faunabeheerplan gebruik van verschillende monitoringsprojecten. Een deel daarvan zijn lopende projecten binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). In dit samenwerkingsverband stemmen overheidsorganisaties ecologische meetprogramma's af op de informatiebehoefte van de overheid ten behoeve van natuurbeleid. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Planbureau voor de Leefomgeving, Rijkswaterstaat, IPO/Provincies/BIJ12 en diverse soortenorganisaties zijn betrokken bij dit samenwerkingsverband. De gegevens van het NEM worden bijeengebracht in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Het natuurbeleid omvat internationale, nationale en provinciale doelen waarvoor informatie nodig is met betrekking tot soorten en hun leefgebieden, natuurkwaliteit, veranderingen daarin en effecten van beleid daarop (CBS, 2023). Het [CBS](#) is verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking van het NEM.

Juli-telling (zomerpopulatie)

De aantalsontwikkeling en verspreiding van standganzen worden gemonitord met een telling die sinds 2008 jaarlijks in juli wordt uitgevoerd. Resultaten van de juli-telling zijn leidend voor het toetsen van het provinciale beleid en vormen de basis voor het faunabeheerplan. De juli-telling is een verantwoordelijkheid van de FBE's. De telling wordt uitgevoerd door de wildbeheereenheden (WBE's), lokale vogelverenigingen en terreinbeherende organisaties (TBO's). De uitvoering vindt plaats aan de hand van een in 2012 vastgesteld telprotocol¹. Dit protocol is in een samenwerking tussen provincies, FBE's, jachtvertegenwoordiging, Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland (afdeling onderzoek en advies), Staatsbosbeheer, CLM Onderzoek en Advies en Sovon tot stand gekomen.

De jaarlijkse juli-telling vindt volgens protocol plaats op de derde zaterdag in juli. Rond deze tijd zijn trekganzen terug naar hun broedgebieden, zodat alleen de populatie standganzen wordt geteld. De telling wordt uitgevoerd tussen 09:30 en 16:00 uur, maar

¹ <https://fbenoordholland.nl/media/media-attachment/111.pdf>

in de praktijk blijkt dat bijna alle tellingen al voor de middag zijn afgerond. Gedurende deze tijdsperiode zijn ganzen relatief goed te tellen, omdat ze dan grotendeels op dezelfde plek verblijven, zolang ze niet worden verstoord. 's Ochtends vroeg en 's avonds vliegen ze heen en weer tussen hun rustgebied en hun foerageergebied. Door rekening te houden met dit gedrag, wordt het risico op dubbeltellingen verkleind.

Tijdens de juli-telling wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende soorten: verwilderde boerengans, brandgans, Canadese gans (geen onderscheid tussen grote en kleine Canadese gans), grauwe gans, hybride gans, Indische gans, kleine rietgans, kolgans, nijlgans en rotgans. Per provincie kunnen er kleine verschillen zitten in de soorten die worden geteld aan de hand van de in de provincie voorkomende ganzen.

Voor de tellingen zijn de provincies onderverdeeld in telgebieden. Met uitzondering van Zeeland beslaan de telgebieden de hele provincie en elk telgebied wordt over de hele oppervlakte geteld. Hierdoor kan een zeer goede benadering worden gemaakt van het op dat moment werkelijke aantal aanwezige ganzen. Voor een gedetailleerde beschrijving van de telling, zie de rapportages en protocollen van de verschillende provincies (FBE Noord-Holland, 2022; Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen, 2012; Van Grinsven & Van der Hee, 2023). In de provincie Zeeland worden alle hotspots van ganzen geteld, daarbuiten komen weinig ganzen voor.

Analyses worden uitgevoerd met het statistische programma TRIM 3. TRIM 3 is geschreven voor het programma R. Het is een pakket ontwikkeld door het CBS om trendanalyses uit te voeren op basis van tellingen van dierpopulaties. Indien uit bepaalde telgebieden gegevens ontbreken, kunnen die met TRIM 3 op statistisch verantwoorde wijze worden bijgeschat aan de hand van de bestaande waarnemingen. Daardoor kan ondanks eventueel ontbrekende waarnemingen een betrouwbare trend worden berekend. Met TRIM 3 wordt berekend of een populatie toeneemt, afneemt of stabiel is. Ook wordt duidelijk op welk moment eventuele significante wijzigingen in de trend plaatsvinden.

Meetnet Watervogels (winterpopulatie)

Met het Meetnet Watervogels worden gegevens verzameld over de aantallen en de verspreiding van watervogels buiten de broedtijd (voor ganzen van september - mei). Alle soorten van dit faunabeheerplan worden meegenomen in deze telling, die onderdeel is van het NEM. Internationale populatieschattingen worden ook gebaseerd op deze telling. De watervogeltelling wordt gecoördineerd door Sovon, die daarbij nauw samenwerkt met het CBS, Rijkswaterstaat, het Ministerie van LNV, BIJ12/Provincies en Trektellen.nl. De telling wordt uitgevoerd door een grote groep vrijwilligers en enkele professionals van Sovon. Elke provincie is verdeeld in een groot aantal kleinere telgebieden. Van september tot maart worden maandelijks watervogeltellingen uitgevoerd in zoveel mogelijk telgebieden. In april en mei volgen nog tellingen specifiek gericht op de belangrijkste foerageerlocaties van brandgans en rotgans. De resultaten van deze telling worden uitvoerig gevalideerd en gecontroleerd, en missende tellingen worden bijgeschat (Hornman et al., 2022; Sovon, 2023b).

Met deze telling wordt er voor watervogels:

1. een trend vastgesteld buiten de broedtijd op landelijk niveau, per Natura 2000-gebied en per watersysteem;
2. bijgedragen aan het vaststellen van internationale populatieomvang en -trend;
3. populatieontwikkeling en verspreiding vastgesteld die een rol kunnen spelen bij de verspreiding van Vogelgriep;

4. landelijke trends vastgesteld van biodiversiteitsindicatoren voor de bescherming van de Noordoost-Atlantische Oceaan;
5. landelijke trends vastgesteld van soorten die aanwezig zijn in gebieden met en zonder uitgevoerde beheermaatregelen voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (Hornman et al., 2022; Sovon, 2023b).

Broedvogel Monitoring Project (broedpopulatie)

Met het Broedvogel Monitoring Project (BMP) worden de aantalsontwikkeling en de verspreiding van meer dan 190 soorten broedvogels in Nederland in kaart gebracht. Alle soorten van dit faunabeheerplan worden meegenomen in deze telling. Voor veel soorten worden ook de trends per provincie en per Natura 2000-gebied berekend. Het project is opgezet in 1984 en bevat verschillende deelprojecten. Deze gaan over alle vogelsoorten of een selectie van soorten. Elk deelproject heeft zijn eigen aanpak, maar de basis is bij alle deelprojecten hetzelfde, namelijk meerdere tellingen uitvoeren van territoriale broedvogels in vastomlijnde gebieden, volgens een vaste methode. Het BMP wordt in het voorjaar uitgevoerd door een grote groep vrijwilligers. Eens in de zes jaar wordt een gebiedsdekkende kartering uitgevoerd; de volgende zal in 2024 plaatsvinden. Ook is de BMP-methode de standaard bij professionele karteringen van grote gebieden in opdracht van provincies en terreinbeheerders en bij provinciale broedvogelmeetnetten. Het BMP is ook onderdeel van het NEM (Boele et al., 2023; Sovon, 2023a).

Slaapplaats-telling

Enkele keren per jaar worden tellingen uitgevoerd op de belangrijkste slaapplaatsen, voornamelijk in Natura 2000-gebieden. Alle gebieden met een beschermd status vanwege hun slaapplaatsfunctie worden meegenomen, ten behoeve van de evaluatie van deze gebieden (Hornman et al., 2022). De tellingen worden georganiseerd door Sovon. Voor deze telling worden 19 soorten geteld, waarvan de brandgans, grauwe gans en kolgans voor dit faunabeheerplan van belang zijn. De gegevens worden gebruikt om aantallen en trends binnen Natura 2000-gebieden vast te stellen. Aangezien alleen de meest belangrijke slaapplaatsen worden meegenomen, kunnen uit deze tellingen geen totale aantallen ganzen worden afgeleid. Wel geven de tellingen een goed beeld van de verspreiding van de ganzen over de provincies.

Internationale GRW op basis van AEWA-EGMP

Het African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement - European Goose Management Platform (AEWA-EGMP) is op internationaal niveau betrokken bij de coördinatie van het ganzenbeheer in de verschillende Europese lidstaten. Voor de implementatie van de flyway-beheerplannen in AEWA-verband zijn voor de grauwe gans en brandgans recent voorstellen gedaan voor gunstige referentiewaarden (GRW): referenties voor populatie, verspreiding en habitatkwaliteit, die worden gebruikt om de levensvatbaarheid van populaties op de lange termijn te beoordelen. Deze dienen als vangnet om populaties niet in de gevarezone te brengen (AEWA, 2020a, 2020b). In dit samenwerkingsverband zijn ook voor de Nederlandse broedpopulaties van grauwe gans en brandgans GRW's vastgesteld (Foppen & Koffijberg, 2020; Van Roomen et al., 2020).

Een van de indicatoren is de Gunstige Referentie Populatie (GRP), die het minimumaantal individuen weergeeft dat nodig is om te spreken van een gezonde, levensvatbare populatie. Deze GRP's zijn geïmplementeerd in de flyway-beheerplannen voor beide soorten, die door de AEWA-lidstaten formeel zijn bekrachtigd.

Sovon heeft de internationale GRW's en GRP's gebruikt om een nationale GRP te berekenen en zo de minimale omvang van de standganzen populaties te bepalen om te waarborgen

dat de landelijke gunstige SvI van deze soorten niet in gevaar komt. De nationale GRP voor Flevoland, Noord-Holland, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland zijn terug te vinden in hoofdstuk 7 paragraaf 7.3.

6.2 Schadegegevens

Landbouwschade

Gegevens over schade aan landbouwgewassen worden verzameld door [BIJ12 Faunazaken](#). BIJ12 behandelt en verwerkt aanvragen voor een tegemoetkoming in landbouwschade. Als een agrariër schade ervaart door bijvoorbeeld ganzen, dan kan hij dit melden bij BIJ12. Bij deze melding geeft de agrariër aan op welke percelen hij schade ervaart. Vervolgens komt een taxateur om deze schade op te nemen en vast te stellen door welke diersoort de schade wordt veroorzaakt. Zo kort mogelijk voor de oogst wordt de schade vervolgens getaxeerd en uit deze taxatie volgt een tegemoetkoming in de schade, mits aan een aantal voorwaarden is voldaan. Zo moet de grondgebruiker aantonen dat er pogingen zijn gedaan om schade te voorkomen. De voorwaarden per provincie zijn te vinden op de [website van BIJ12](#). Bij het uitkeren van de schadetegemoetkoming wordt nog rekening gehouden met een eventueel eigen risico. In 2023 betreffen de eigen risico's het volgende: Flevoland, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland: 5%, Noord-Holland: 20% voor ganzenschade.

BIJ12 heeft een database waarin schadegegevens zijn opgenomen. Voor dit faunabeheerplan wordt gebruikt gemaakt van deze schadegegevens. Dit betreffen alleen de schadegegevens waarvoor tegemoetkoming in schade is uitgekeerd. Voor soorten die op de landelijke vrijstellingslijst staan, zoals de Canadese gans, wordt geen schadetegemoetkoming uitgekeerd. Ook wordt er geen tegemoetkoming in schade uitgekeerd voor schade veroorzaakt door exoten en de verwilderde boerengans. Hierdoor wordt er geen schadetegemoetkoming voor deze soorten aangevraagd en zijn er dus geen gegevens over schade die door deze soorten wordt veroorzaakt. Registratie van deze schade wordt nauwelijks gedaan, want taxatie en registratie van schade brengen wel kosten met zich mee. Bij het aanvragen van een schadetegemoetkoming moeten namelijk leges worden betaald door de agrariërs. In de meeste gevallen worden deze leges wel terugbetaald zodra de aanvraag is goedgekeurd (zie [website BIJ12](#)). Slechts heel incidenteel wordt wel genoteerd of er schade is veroorzaakt door diersoorten waarvoor geen tegemoetkoming wordt uitbetaald. Dit gebeurt alleen als een taxateur schade opneemt voor een diersoort waarvoor wel een tegemoetkoming bestaat, en daarbij constateert dat ook andere diersoorten schade hebben veroorzaakt.

Schade aan flora en fauna

Schade aan de natuur door ganzen gaat vooral over verlies van bijzondere soorten en habitats. Dit laat zich niet eenvoudig in geld uitdrukken zoals bij landbouwschade. De schade is vooral kwalitatief beschreven op grond van wetenschappelijke studies en monitoringsprojecten. Voor zover expliciet te maken is ook melding gemaakt van door de TBO's gemaakte kosten om schade te voorkomen en te herstellen.

Beheergegevens

Beheergegevens omvatten alle maatregelen die getroffen kunnen worden om schade te voorkomen. Dit zijn preventieve maatregelen waarmee ganzen geweerd en verjaagd kunnen worden en lethale middelen (zie hoofdstuk 8 voor een verdere uitwerking van deze middelen).

Volgens artikel 6.3 lid 4 van het Omgevingsbesluit zijn houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit (voorheen jachtaktehouders) verplicht om gegevens te verstrekken aan de faunabeheereenheid over de aantallen dieren, onderscheiden naar soort, die zij binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid hebben gedood. De faunabeheereenheid stelt hier een registratiemiddel voor beschikbaar. Voor de provincies Flevoland, Utrecht en Zeeland is dat het FaunaRegistratieSysteem (FRS). In de provincie Noord-Holland wordt FaunaSpot gebruikt en in de provincie Zuid-Holland Dora. In alle registratiesystemen is het ook mogelijk om vrijwillig preventieve maatregelen te registreren. In FRS en Dora kunnen alleen jachtaktehouders hun activiteiten registreren. In FaunaSpot kan iedereen die faunabeheeractiviteiten uitvoert deze activiteiten registreren (jachtaktehouders, agrariërs, vrijwilligers, etc.). Beheergegevens worden verzameld ter verantwoording en ter evaluatie van de inzet van maatregelen.

Literatuur

- AEWA. (2020a). *Defining Favourable Reference Values for the NW/SW European Population of the Greylag Goose (Anser anser)*. AEWA European Goose Management Platform.
- AEWA. (2020b). *Defining Favourable Reference Values for the Populations of the Barnacle Goose (Branta leucopsis)*. AEWA European Goose Management Platform.
- Boele, A., Vergeer, J.-W., Van Bruggen, J., Goffin, B., Kavelaars, M., Louwe Kooijmans, J., Koffijberg, K., Van Kleunen, A., Schoppers, J., Van Turnhout, C., & Jansen, D. (2023). *Broedvogels in Nederland in 2022. Sovon-rapport 2023/40*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- CBS. (2023). *Meetprogramma's voor flora en fauna. Kwaliteitsrapportage NEM over 2022*.
- FBE Noord-Holland. (2022). *Telrapportage Standganzen Noord-Holland 2022*. Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.
- Foppen, R., & Koffijberg, K. (2020). *Notitie advies "Favourable Reference Values" voor Brandganzen in Nederland*. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Hornman, M., Kavelaars, M., Koffijberg, K., Van Winden, E., Van Els, P., Kleefstra, R., Van Kleunen, A., Hissel, B., Van Turnhout, C., & Soldaat, L. (2022). *Watervogels in Nederland in 2020/2021. Sovon rapport 2022/58, RWS-rapport BM 22.22*. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen. (2012). *Protocol zomertelling ganzen. Gezamenlijk protocol voor de provinciale zomertelling van ganzen*.
- Sovon. (2023a). *Broedvogelmonitoring (BMP)*. <https://sovon.nl/bmp>
- Sovon. (2023b). *Watervogeltelling*. <https://sovon.nl/tellen/telprojecten/watervogeltelling>
- Van Grinsven, N., & Van der Hee, B. (2023). *Intergrale telling standganzen Zuid-Holland 2022*. Progress Ecologie.
- Van Roomen, M., Koffijberg, K., & Foppen, R. (2020). *Notitie advies "Favourable Reference Values" voor Grauwe Ganzen in Nederland* (p. 17). Sovon Vogelonderzoek Nederland.